

Zeezoogdieren

Verslag van de winternamiddag op 20 november 2014
door Jan Haelters, marinebioloog

- **Het gevecht met de windmolens**

De Spaanse jonker Don Quichotte trok in zijn waanzin ten strijde tegen dertig, veertig windmolens. Op de Noordzee staan er nu wel vijf keer zoveel met hun armen te zwaaien. De eerbare ridders van vandaag richten hun lansen niet op die wieken!

- **Koninklijk Belgisch Instituut Voor Natuurwetenschappen (KBIN)**

De beheerseenheid voor het mathematisch model van de Noordzee (BMM) is een departement van het KBIN. Vele mensen werken samen om de Noordzee veilig te stellen en de menselijke activiteit in balans te houden.

- **North Sea Survey**

Gedreven medewerkers varen op de *Belgica*, een oceanografisch schip voor wetenschappelijk onderzoek. Vanuit een verkenningsvliegtuig sporen zij olie op en tonen riskante en verboden vissersactiviteiten op de zeevaartroute. De marinebiologen beelden zich niets in. Strandingen van walvissen, het vangen van beschermde dieren, het lozen van olie, de invloed van het windmolenpark op het marinemilieu, dit wordt allemaal in kaart gebracht. Hier is geen sprake van ongerijmdheden en hersenschimmen van dolende ridders!

Drie zeezoogdieren van de zuidelijke Noordzee

De **tuimelaar** is de meest bekende kleine tandwalvis. Dit is meteen de grootste dolfijn. Met zijn spitse neus, slanke bouw en grijze flippers oogt hij erg vriendelijk. De dieren in de koude Noordzee zijn zwaarder van bouw dan hun soortgenoten in de Golf van Mexico, de Bahama's of langs de kust van Florida. Deze zomer was een spelende dolfijn voor de kust van Knokke een toeristische attractie. Op 11 oktober van dit jaar spotten vissers nog eens 35 tuimelaars.

De **bruinvis**, een zeezoogdier van het noordelijk halfrond, is de kleinste dolfijn. De kaartdensiteit bedraagt vier bruinvissen per vierkante kilometer wat neerkomt op 12.000 dieren in de territoriale wateren. De bruinvis werd vroeger veel in havens opgemerkt, zijn Engelse naam luidt dan ook *harbour porpoise*. Helaas spoelden sinds al meer dan honderd dode bruinvissen aan op de stranden. Om de bruinvis voor bijvangst te behoeden werd de *bananapinger* ontworpen dat aan de netten wordt bevestigd: het is een toestelletje dat op batterijen werkt en een ultrasoon signaal uitstoot waar de bruinvis sterk op reageert en dan rechtsomkeer maakt!

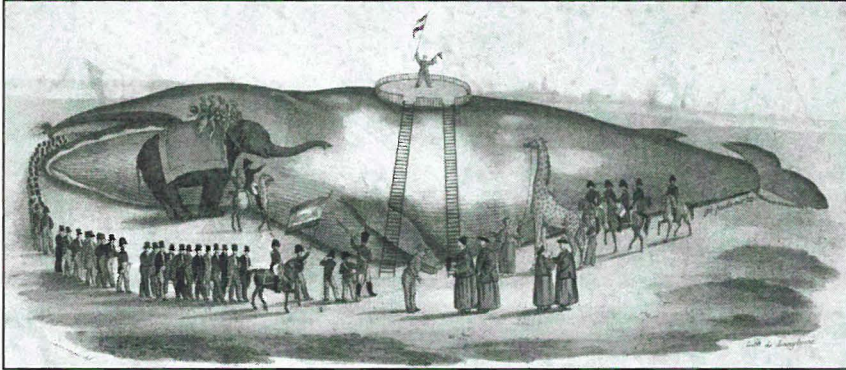
De **witsnuitdolfijn** is de meest robuuste van het drietal. Hij heeft een lichte snuit en is thuis in de Arctische wateren. De populatie bij ons in de zuidelijke Noordzee bedraagt ongeveer 8.000 exemplaren. Strandingen komen voor, maar het dier overleeft dit bijna nooit! In 2011 spoelde een witsnuitdolfijn aan in Oostduinkerke.

Baleinwalvissen

De **grijze walvis** is een zeezoogdier uit de noordelijke Grote Oceaan: de kusten van Japan, Mexico en Californië. Op 8 mei dit voorjaar zwom er een 13 m lange grijze walvis voor de kust van Israël. Wellicht trok hij langs het deels ijsvrije Canadese Poolgebied naar de Atlantische Oceaan en vandaar naar de Middellandse Zee. Zelfs ten zuiden van de Evenaar, voor de kust van Namibië, werd een zwemmende grijze walvis gespot!

De **blauwe vinvis** is het grootste dier op aarde. Op 5 november 1827 bemerkten vissers een dode walvis van 27 m en brachten het naar Oostende. De militair Herman Kessels kocht het op, beende het uit en maakte er een winstgevende attractie van. Op binnenschepen maakte het skelet een rondreis door Europa. De eigenaar verkocht het in Sint-Petersburg waar het nog altijd wordt bewonderd!

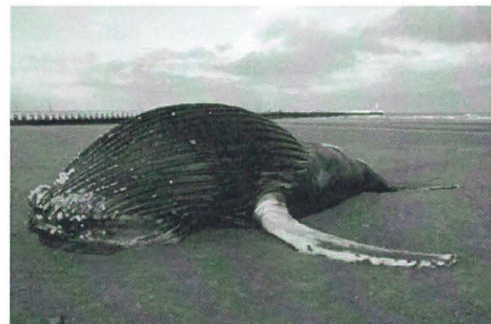

Spotprent over "la baleine d'Ostende" 1827

De **gewone vinvis** bewoont de koele oceanen en de poolstreken. In 1978 strandde er één in Zeebrugge en een dier van 13 meter spoelde op 1 november 1997 aan in Oostende. Op 22 september 2009 voer een schip de Schelde op; aan de boeg hing een dode gewone vinvis van twintig meter: de walvis was wellicht in de Atlantische Oceaan in aanvaring gekomen met het schip! Vorige eeuw noteerde men vier strandingen aan de Belgische kust. In januari 2012 spoelde er één vinvis aan in Vlissingen.

De noordelijke **dwergvinvis** is de kleinste baleinwalvis. Het is een opvallend dier met witte vlekken aan de flippers. Op 14 december 2004 is er een exemplaar verdronken in een visnet in Nieuwpoort. Op 10 maart 2013 spoelde er aan de westkust ook een dood exemplaar aan. Uit de autopsie bleek dat er vier plastic zakken klem zaten in het spijsverteringsstelsel van het onfortuinlijke zeezoogdier! Sinds de 14de eeuw is er een twintigtal strandingen in onze streken gemeld.

De **bultrug** is een baleinwalvis met een bultige kop. Het is een speels beest en is verspreid over alle oceanen. Tussen 1751 en 2006 werden hier geen bultruggen meer geteld. Op 5 maart 2006 spoelde een bultrug aan op het strand van Lombardsijde (zie foto). Het dier mat 10,50 meter. In december 2012 lag er een levend exemplaar voor de kust van Texel. Het had geen kans en werd met een spuitje uit zijn lijden verlost. Bij aanvaring met schepen worden vaak de flippers beschadigd en wordt de rug gebroken.

Tandwalvissen

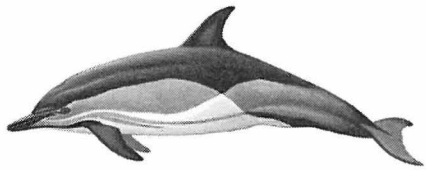
De **orka** is het grootste zeeroofdier. Strandingen in Nederland en bij ons zijn zeldzaam.

De **potvis** is een grote walvis die vooral inktvis eet. Hij zwemt naar het noorden van Noorwegen (*Norway Trench*). De Noordzee is ondiep en absoluut niet geschikt voor zo'n kolos. Hij leeft in tropische en subtropische gebieden. In 1954 strandde er bij ons zo'n dier, maar hij zwom

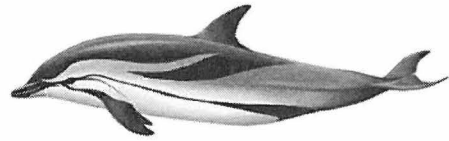
op eigen kracht weer weg. In 2012 is er in Heist een nog levende potvis gestrand. Dit was het achtste dier sinds 1900 voor onze kust.

De **beluga of witte dolfijn** is thuis in de Arctische wateren van Alaska. Toch is er op 7 juli 1711 één in de Schelde verzeild geraakt. Hij werd gevangen en opgezet en later in processies rondgedragen.

De **gewone dolfijn** is over de gehele wereld verspreid. In september 2002 zwom er eentje in de Westerschelde.

Gewone dolfijn

Gestreepte dolfijn

De **gestreepte dolfijn** wordt zelden op het strand geworpen. Op 4 maart 2001 was dit wel het geval in het noorden van Frankrijk. Hij werd naar het dolfinarium van Harderwijk overgebracht waar het toch gestorven is.

De **witflankdolfijn** is misschien wel de mooiste. Op 4 februari is er één gestrand aan de Belgische kust, ook hij onderging hetzelfde lot als zijn gestreepte soortgenoot!

De **spitssnuitdolfijn** zuigt als voedsel pijlinktvissen naar binnen. Het is een bewoner van de noordelijke Atlantische Oceaan. In 1972 strandde er een moeder met haar jong in Bredene. In 2005 spoelde er eentje aan op het strand van Ameland.

Grienden of **pilot whales** leven in kuddes, kunnen zeven meter lang worden en hebben de eigenaardigheid dat er soms massale (en fatale) strandingen plaats vinden. Nog in november van dit jaar zwommen er drieëntwintig voor de kust van Blankenberge. Een paar dagen later spotten men er veertig voor de Engelse kust. Kenmerkend is de brede, zwarte en afgeronde rugvin.

Bord bruinvis?

Op vrijdag 27 november 2014 stond in de Standaard een prachtige prent van zonnebadende zeehonden op een zandbank. Ik was juist bezig aan het zorgvuldig herlezen van mijn verslag toen ik dit artikel zag en gefascineerd werd door een krantenkop in hemelsblauwe letters "Grijze zeehonden kunnen zelfs zwemmers aanvallen". Het geheel was getiteld "Zeehond houdt wel van een bord bruinvis". Dat klinkt geestig, maar is ernstig en daarmee geeft de Nederlandse universiteit van Wageningen onze gastspreker definitief gelijk: grijze zeehonden vallen bruinvissen aan, verminken, verscheuren en verorberen ze! Waarom eens geen mens op het menu?

Strandingen, wat nu?

Voor kleinere zeezoogdieren zijn er onthaalcentra in Harderwijk en Den Helder en verder zijn er zeehondencrèches zoals in Pieterburen in de provincie Groningen en het Sea Life Center in Blankenberge. In Leiden en Luik wordt autopsie uitgevoerd.

Zeezoogdieren kunnen verdrinken, ze moeten immers geregeld aan de oppervlakte zien te komen om te ademen. In geval van verdrinking (in kieuw- of warrelnetten), vindt de dierenarts meestal vis in slokdarm en maag en stelt hij bloeditstoringen vast.

Grote zeezoogdieren zoals baleinwalvissen of de potvis hebben een dikke speklaag en koelen na hun dood niet af. De ontbinding van de ingewanden gebeurt erg snel. Door de opeenhoping van gassen kan een gestrande mastodont scheuren en zelfs ontploffen. De firma Rendac in Denderleeuw zorgt in overleg met de gemeenten, voor verantwoorde vernietiging van de kadavers.

Hartelijk dank aan de heer Jan Haelters voor de prachtige filmfragmenten van spectaculaire strandingen en de soms droevige doodsstrijd van ontzagwekkende zeezoogdieren.

Johan Corveleijn